

Ittzés Mihály

Móser Zoltán kalandozásai Kodály Zoltán országában

Születésnap-i köszöntő-félének (vagy inkább köszöntő helyett?) írónak e sorok. Móser Zoltán ugyan szíve szerint tizenegy éves ciklusokban, a két azonos számjegyből álló számokkal méri éveinek gyarapodását, de a hetvenéves kort kitüntetetten kezelő társadalmi megszokás bizonyára őt is „megállásra” (ha az időt akár egy minutára is meg lehetne állítani!), visszatekintésre, körülnézésre, s talán összegzésre készíti. Reméljük, senki sem tartja méltatlannak, ha a Móser-életmű gyarapodását jó ideje figyelemmel kísérő, bár minden részletét nem ismerő néző-olvasó – vagyis e sorok írója – a maga elsődleges érdeklődési, kutatási területe felől próbálja megközelíteni eszmeifuttatása „tárgyát”. Fogódzónak, ahogy a cím mutatja, Móser Zoltánnak Kodály zeneszerzői és zene-folklorista életművéhez való viszonyát választottam. Nem erőltetett dolog azonban, ha a nagy mester szellemiségében keressük a kiindulópontot, hiszen Móser szépen kikerekedő életművének, írásainak és fényképeinek jelentős része közvetlenül vagy áttételesen nagyon is köthető Kodály „országához”.

E „leszűkített”, ám önmagában mégis tágas terület termésének rövid szemléléssel kísérjük meg bemutatni, vagy legalább érzékeltetni, s ezzel egyszersmind méltatni is a több műfajú kutató-alkotó több mint négy évtizedes munkásságát, kiemelve néhány jellemző vonását. Ezek közt elsőként tűnik fel a teljességre törekvés. Az tudniillik, hogy a választott vagy magát kínáló témát lehetőleg teljesen körüljárja: az egyes zeneművek értelmezéséhez azok térben és időben tágas hátterének lehető feltárása segítségével közelít. A hagyomány átértelmezése, a népdal, népzene műzenévé emelése, s ezzel a feledéstől való megmentése kétségtelenül egyik célja Kodály ihletett és mesteri alkotásainak. Móser keresi és meg is találja, majd elénk tárja a néphagyományból, a néprajzi kutatásokból, a történelemből, irodalomból, a képi ábrázolásokból azokat a momentumokat, amelyekkel értelmezni tudja önmagukban és összefüggéseikben a zeneműveket. Ez a szellemi archeológia – még ha nemegyszer laikusoknak és/vagy gyermekeknek szól is – a magas szintű tudományos ismeretterjesztés műfajában jelentkezik. Ám a különböző forrásokból egybemert ismeretek új egységet, új minőséget hoznak létre, s ezt gyakran gyarapítja saját kutatási eredményeivel.

De milyen is az az ország, amelyben Móser Zoltánnal barangolhatunk? Széltében-hosszában átéri a Kárpát-medencét, de túl is nyúlik azon messze

keleten, egészen a Volga–Káma régióig, északon a Kalevala földjéig, s a földrajzi távolságok összekapcsolódnak az időbeli távolsággal, amennyiben évszázadokat, évezredek fog át az a hagyomány, melynek nyomába ered a kutató; és szellemi is ez az ország, ahol mindennek megvan az értelme, költői-érzelmi mondanivalója. A feledett és rejtett összefüggéseket keresi, tárja fel, legyen akár csak egy népszokásról vagy gyermekdalról szó.

A 2011-ben megjelent, *„Erre leltem földnek nyomát...”* című kötetében legfontosabb Kodály-témáit gyűjtötte egybe Móser Zoltán. Ebből szemelgetünk. A könyv 29. oldalán, a Bartók és Kodály barátságát, együttműködését bemutató, *Ők ketten* című fejezetben van egy sokatmondó zárójeles mondat, mely igazolja fenti észrevételünket a körüljárás szándékáról: *„(Mindkettőnek az életútját végigjártam fényképezőgéppemmel.)”* Tehát látni indult, és művével látni és – zenéről lévén szó – hallani – tanít a szerző. A *Befejezés helyett* megfogalmazott mondatok között olvashatjuk személyes vallomását. *„A múltba kalandozva, a népdalok és kották, kotta-fejek között lépdelve, Kodály Zoltán életét követve sok mindenről szóltunk. [...] egy-egy mű alapját szolgáló népdalban vagy szokásban és szokásdalban azt kerestük, hova vezet, meddig vezet, milyen utakra indít bennünket? Hogy mindig megtaláltuk-e, amit kerestünk (ahogy a könyv címe is mondja), nem állíthatom, de talán nem is ez a lényeg. Ennél fontosabb az út, vagyis a keresés vágya és öröme, a kalandozás élménye.”*

Ez tehát a lényeg: a keresés, a megismerés s a megszerzett tudás továbbadásának szándéka.

Ízelítőül, s a munkamódszer megvilágítására emeljünk ki két példát. *Szent és pogány* címmel a *Fölszállott a páva* népdalról és Kodály egyik zenekari fő művéről, a *Páva-variációkról* elmélkedik. Amellett, hogy ismerteti a népdal gyűjtésének, Kodály művének keletkezési és bemutatási körülményeit, a Kodály és Bartók elleni méltatlan támadásokat az 1930-as évek végén, továbbá a mű bizonyos zenei sajátosságait, dramaturgiáját. Ez utóbbit így summázza: Kodály zenekari művét *„a Törvény, a Szellem és az Élet együttes alkotásának mondhatjuk”*. Aztán a pávaszimbólum nyomába ered, s nemcsak rabéneket idéz, hanem olyan festményekre is hivatkozik, amelyeken a betlehemi istálló tetején látható e csodamadár. A szakirodalmat és az albumokat tanulmányozva kristályosodott ki a tanulság: a páva a középkortól vált *„az örök élet, az örök tavasz, a Halhatatlanság és Megváltás jelképévé”*. Nem csoda hát, ha helyet kapott a rabénekekben mint a szabadulás jelképe. A Kodály-mű pedig és a népdal *„égi fényt áraszt! Ugyanakkor a földi fényből, a múlt fényéből is megmutat valamit.”*

Éppen a múlthoz való viszony nagyon fontos eleme Móser Zoltán munkásságának. A múlthoz, mely a gyökerek lelőhelye, erőforrás, példa, önbecsülésünk kiindulópontja. Nemcsak a művelődéstörténész, hanem a fotográfus is szívesen kalandozik erre a tájra, még akkor is, ha ma készülnek, vagy a közelmúltban készültek a képek. A 2007-ben megjelent *Cantus Hungaricus* című fotóalbum alcíme szerint *Kodály Zoltánhoz vezető képek* sorozata. Mindegyik fénykép valamilyen Kodály műhöz kapcsolódik: természeti képek, szebbnél szebb fafaragások, szobrok, tárgyak, emberek, régi képek reprodukciói sorjáznak, teljes képek, részletek, olykor egy-egy átszerkesztett kép tűnik szemünkbe. Mindegyik egy Kodály-kompozíció címét viseli. Milyen kifejező például az öreg és a kisgyermeki

kéz egymásba kapcsolódása a *Kis emberek dalainak* felidézésére. Szellemes a két dróton sorjázó ruhaszáritó csipeszek „kottaképe” a *Bicinia Hungarica*, a magyar kétszólamú énekek egyik kötetének megjelenítésére. Három „táncoló” csupasz ág „muzsikálja” a két hegedűre és brácsára írott *Triószerenádot*, fejfák sírnak a *Székely keserveshez*. Csukott szemmel magába zárkózott öregasszonyarc kesergi, nem gyermeki módon: *Árva vagyok*. Csodásan faragott épülethomlokzati páva szimbolizálja a zenekari változatokat (*Fölszállott a páva*), egyszerűségében is megragadó reprodukció „énekli” az *Ave Mariát*, dimbes-dombos, szénaboglyás rét képét párosítja a *Magyarország címere* című Vörösmarty-megzenésítéssel, és a *Jézus és a kufárok* érmébe formált jelenete érzékelteti a drámai feszültséget, és így tovább – vezeti a nézőt Kodály műveinek világában, melyet a címmel egészében *Magyar Éneknek* nevez a fotóművész Móser Zoltán. Érdemes követni.

* * *

A Kodály tágas földrajzi-szellemi országát járó Móser Zoltán 2012 pünkösdjén írta a következő elektronikus üzenetet:

„Most értem haza Erdélyből (nem Csíksomlyón voltam), azzal a megdöbbenő élménnyel, hogy a népművészet meghalt?! Tovább él, mondhatnók, de hogyan??! Szegény Kodály, ha ezt látná, elájulna, az biztos. Most ezen töröm a fejem, meg azon az elképesztő dolgon, hogy mi voltunk az utolsó generáció, akik még ittak a tiszta forrásból! De mi lesz utánunk...? Az élet nem áll meg.”

Így van, az élet nem áll meg. Móser Zoltánnak is legyenek feladatai még sok évig a múlt felkutatásában és felmutatásában is, mert a jövőért szükségünk van rá. A bölcsek, mint Széchenyi István, ezt hitvallásként mondták, írták: *„Nemzeti fönnyaradásunkhoz a holtak seregét is elő kell szedni, hogy egyáltalán fönnyaradhasunk.”* Azt hiszem, sok éve, évtizede ezen munkálkodik Móser Zoltán is, és hátha lesznek még „utolsó generációk”, amelyeknek tagjai megtalálják a tiszta forrást, meg azt a magas művészetet, amely abból táplálkozott.